

Ірина УРАЄВА,
методист відділу гуманітарних дисциплін, старший викладач кафедри теорії
та методики викладання шкільних предметів ВІППО, вчитель французької мови КЗЗСО
«Луцький ліцей № 18 Луцької міської ради»

Навчаємо іноземної мови у дії: чому і як?

компетенція, соціокультурна / соціолінгвістична компетенція, особистісно орієнтоване навчання, індивідуальний когнітивний тип, оцінювання, взаємооцінювання та самооцінювання, види навчальної діяльності, рецептивні види навчальної діяльності, продуктивні види навчальної діяльності, структура уроку іноземної мови, автономія учня.

Iryna Uraieva. Teaching a Foreign Language in Action: Why and How?

According to the current model foreign language curricula, the aim of competence-based teaching of foreign language communication is to develop students' ability to integrate the acquired knowledge, skills, learning experience, worldview values, attitudes and beliefs with active creative activity to identify foreign language utterances in the process of listening or reading, as well as in the production of oral and written texts. The task-based approach provides ample opportunities for the teacher to organise the learning process and achieve this aim.

Keywords: task-based learning, communicative language skills, core skills, learner-oriented teaching, individual cognitive type, assessment and learners' self-assessment, learning activities, motivating and engaging learners, a foreign language lesson planning, learner autonomy.

Постановка питання. Складні трансформаційні процеси, які впродовж останнього десятиліття відбуваються в українському суспільстві, визначають зміни мети й умов навчання, які, у свою чергу, вимагають адаптації змісту навчання та засобів його здійснення до реалій і перспектив. Компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи до навчання виступають тим теоретичним підґрунтям, яке впливає на якість і зміст шкільного іншомовного навчання, а також організацію навчального процесу на уроках іноземної мови, забезпечує реалізацію формування важливих життєвих компетентностей у навчальній діяльності та оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Як відомо, загальноєвропейські методи і практики навчання іноземних мов спираються на компетентнісне набуття, засвоєння та використання засобів міжкультурного спілкування. В Україні оновлені Державні стандарти і модельні програми переконливо свідчать про переосмислення функцій іноземної мови, а також перегляд форм і видів навчальної діяльності та технік досягнення поставлених цілей.

Відповідно до чинних модельних програм з іноземних мов мета компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування полягає у формуванні в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані вміння й навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою діяльністю для ідентифікації іншомовних висловлювань у процесі їх сприймання під час слухання чи читання, а також під час продукування усних і письмових текстів. Діяльнісний підхід надає широкі можливості вчителю для організації навчального процесу та реалізації цієї мети.

Ключові слова: діяльнісний підхід, компетентнісне навчання, компетентнісна парадигма уроку іноземної мови, мовленнєва / комунікативна компетенція, лінгвістична / мовна

Виклад основного матеріалу. Переорієнтування мети і стратегічних напрямів розвитку вітчизняної школи, спрямування її на формування в учнів м'яких навичок і компетентностей, корисних для життя, збільшення кількості від 2 годин на тиждень у першому класі до 3,5 у п'ятих–восьмих на вивчення та засвоєння змісту іноземної мови призвело до оновлення вимог та рівнів досягнень учнів відповідно до європейських дескрипторів. На кінець початкової школи рівень навчальних досягнень з іноземної мови повинен відповідати європейським стандартам А1, на кінець 6 класу – А2, на кінець 9-го – рівень В1, що давало б учням змогу на рівні базової середньої освіти володіти іноземною мовою як важливим засобом міжкультурного спілкування в сучасному мультилінгвальному та полікультурному цифровому середовищі.

Реформування освітнього простору під назвою «Нова українська школа», цифровізація та глобалізація спричинили появу нових та осучаснили значну кількість перевірених прийомів і практик ефективного навчання іноземної мови. У зв'язку з цим на уроках учні вчаться спілкуватися та взаємодіяти в межах навчальних

ситуацій, використовуючи відповідний лексичний та граматичний (лінгвістичний) інвентар, адекватно сприймати соціальні й культурні характерні особливості носіїв виучуваної мови, набуваючи таким чином прагматичної та соціолінгвістичної / соціокультурної компетентностей.

Оскільки вимоги суспільства до знання іноземної мови надзвичайно високі, вчителі-іншомовники мають враховувати індивідуальні, психологічні та потенційні інтелектуальні можливості кожної вікової групи під час планування і реалізації навчальних дій на уроці. Важливо, щоб навчальний матеріал у межах кожної теми був логічно і пропорційно розподілений з урахуванням часу на достатнє опрацювання, систематизацію, якщо потрібно, корекцію та оцінювання поступу дітей. Учні набувають мовної та мовленнєвої компетенції у навчальній діяльності, через дію, під час виконання простих і складніших завдань, використовуючи засвоєний інструментарій для досягнення поставленої мети. Тому актуальне завдання вчителя іноземної мови – донести учням, що навчитися спілкуватися іноземною мовою можна тоді, коли не лише дивитимешся у текст або пасивно сидітимеш на уроці, а регулярно виконуватимеш навчальні дії (позначатимеш, обиратимеш правильну відповідь, з'єднуватимеш колонки, описуватимеш зображення, заповнюватимеш таблицю, виділятимеш кольором, групуватимеш за категоріями, виписуватимеш у потрібний стовпчик, складатимеш зі слів речення, переставлятимеш за логічним порядком, знаходитимеш головну і другорядну інформацію, поєднуватимеш за змістом і відкидатимеш зайве, аналізуватимеш інформацію і виявлятимеш неточності, добиратимеш заголовки, заповнюватимеш пропуски, уявлятимеш продовження речення чи історії, відповідатимеш, писатимеш, казатимеш, слухатимеш і т. ін.).

Без сумніву, формування комунікативної компетентності – це тривалий і скрупульозний процес, який вимагає якісних та дієвих вправ, а також форм проведення рефлексії і підвищення мотивації. Рецептивні види навчальної діяльності, а саме сприймання інформації на слух та сприймання і розуміння друкованого тексту, як правило, розпочинають урок. Завдання з цих видів навчальної діяльності слугують опорою для презентації, опрацювання навчального лексичного чи граматичного матеріалу на уроці, наочно ілюструючи, як певна структура або явище функціонує в іноземній мові, підштовхуючи учнів до висловлювання власної думки чи ідеї і даючи зразок, як потрібно це зробити. Продуктування як вищий щабель навчання потребує не менш поетапної підготовчої роботи у вигляді концептуалізації почутого чи прочитаного зі значною кількістю вправ для використання в іншому контексті, систематизації навчального матеріалу з виходом на іншомовне спілкування в усній та письмовій формах

у межах сфер, тем і ситуацій, а також відповідно до потреб та запитів учнів, за допомогою мовних інструментів, детермінованих модельною навчальною програмою.

До речі, модельні програми з іноземних мов лише окреслюють спільні для усіх іноземних мов цілі навчання, а також тематику іншомовного спілкування та орієнтовний мовний інвентар для здійснення навчальної іншомовної комунікації у кожному класі навчання. Задекларована академічна свобода надає право вчителю самостійно обирати інформаційне наповнення змісту, тематики, текстів та завдань відповідно до конкретної групи школярів і конкретних обставин.

Власний багаторічний досвід викладання першої та другої іноземної мови для учнів різного віку підказує: навчання стає ефективним у тому випадку, коли вчитель створює такі умови, що від самого початку уроку діти не мають жодної неактивної хвилини у класі, співпрацюють з однокласником чи у команді, шукають і досліджують певну проблему, висловлюють припущення і власне бачення, розмірковують і фантазують, беруть участь у проектних роботах, іграх та підсумкових колективних завданнях. Вважаю, що кооперативне навчання, діяльнісна стратегія побудови системи уроків та взаємооцінювання стимулюють пізнавальну активність учнів, сприяють розвитку навичок XXI століття, комунікативних умінь, креативності, критичного й латерального мислення, уяви, пам'яті, ініціативності та їхньої автономії, створюють умови для розкриття творчого потенціалу кожної дитини засобами іншомовного міжкультурного спілкування, мотивують до навчання та привчають учнів учитися, відповідально й усвідомлено вибудовувати індивідуальну траєкторію успіху.

Зазначимо, що різнопланові індивідуальні вправи та спільні завдання для учнів з різними когнітивними стилями, з різними рівнями досягнень, зі знайомими та зрозумілими учням повсякденними життєвими ситуаціями, систематичне повторення введених структур та мовленнєвих зразків у різних контекстах забезпечують формування ключових компетентностей, в першу чергу – комунікативної та прагматичної. Коли наприкінці теми діти систематично мають нагоду провести само- та взаємооцінювання навчальних досягнень, самоаналіз та рефлексію процесу і результатів навчання, такий підхід, на мій погляд, дозволяє прогнозувати розвиток навчальних досягнень, надавати упевненості учням у своїх можливостях і створювати в їхніх очах позитивний імідж предмету «Іноземна мова».

Попри невичерпний потік гугл-інформації та масову цифровізацію, підручник залишається не лише незмінним атрибутом шкільного життя, але й засобом, що здатен організувати регулярну навчальну роботу, надати базові знання, дисциплінувати учнів, сприяти їхньому пошуку детальної, поглибленої інформації, спонукати їх до використання іншомовної інформації

у різних цілях, до висловлювання та аргументації власної думки, до демонстрації свого ставлення до отриманої з усних чи письмових джерел інформації.

Навчальні та пізнавальні можливості цифрових застосунків, генераторів кросвордів, QR-кодів, віртуальні дошки, колекції зображень, аутентичні навчальні матеріали, викладені у вільний онлайн-доступ іноземними видавництвами, неабияк розширюють способи організації динамічних та діяльнісних сценаріїв уроків іноземної мови. Вчителі досить активно використовують різні онлайн-ресурси для доповнення традиційних матеріалів під час дистанційного чи змішаного навчання, проведення проєктної роботи та підвищення зацікавленості сучасних школярів. Тож останнім часом спостерігаємо за змінами функції вчителя: тепер першочергове завдання – це знайти потрібний і цікавий вміст, якісний та об'єктивний спосіб для формуального оцінювання, перевірки розуміння чи підсумкового контролю навчальних досягнень учнів.

Таким чином, зазначимо, що слова «дія» і «діяльність» залишаються ключовими не тільки у стратегії побудови навчального процесу, але й у глобальній меті навчання. Набувши лінгвістичних інструментів, учень стає здатним адекватно діяти, взаємодіяти та реагувати у різних ситуаціях іншомовного спілкування або у сферах застосування виучуваної іноземної мови, які перед ним відкриваються. Проте «діяти» чи «взаємодіяти» не означає виключно сприймати, розуміти, писати або щось казати. Для справжньої комунікації необхідна також обізнаність з того, що повинно бути сказано або зроблено у певному випадку, як потрібно поводитися у конкретній ситуації, тобто, крім мовної компетенції, учням потрібні ще й соціальна, психологічна компетенції, аби не зробити недоречність та не шокувати своїх співрозмовників. Отже, треба дізнатися про те, «що роблять» або «що не роблять» носії мови, зважати на норми ввічливості, правила етикету, емпатію, індивідуальну свободу, взаєморозуміння, толерантність і т. ін. Ця міжкультурна компетенція, безперечно, надзвичайно важлива як з точки зору виховання, так і з точки зору людського існування. В усіх нормативних документах її виокремлено у соціокультурну або соціолінгвістичну компетенцію, яка, поруч з мовленнєвою, мовною, прагматичною, вважається ключовою на уроці іноземної мови.

Цікаво, що впродовж довгого часу на уроці іноземної мови робився акцент на групових формах роботи. Загальновідомо про значні її переваги: створення позитивного клімату на уроці, полегшення

комунікації, конструктивний взаємообмін, збільшення часу (хвилин) на задіяність кожного учня. Крім того, у відносно «реальному» спілкуванні (адже у позаурочному спілкуванні школярі навряд чи використовують іноземну мову, вони спілкуються рідною) кожен учень говорить від свого імені та «грає» сам себе, а це сприяє формуванню загальної та загальнонавчальної компетенцій, а також умінь і навичок XXI століття. Однак слід враховувати, що не всі учні віддають перевагу роботі у групі чи підгрупі, що групові форми приховують також недоліки. А ще вчителю варто пам'ятати під час планування видів навчальної активності про організаційно-підготовчий фактор.

Для проведення групового / колективного підсумкового завдання або проєктної роботи важливо дотримуватися етапів реалізації, які складаються з:

- 1) передбачення витратних матеріалів (кольоровий папір, клей, скотч, ножиці, друк текстів чи зображень, великий папір, комп'ютер(и) тощо);
- 2) обговорення з учнями мети, часу на виконання, самого процесу виконання, способу презентації кінцевого результату, критеріїв оцінювання, розподіл функціональних обов'язків кожного учня;
- 3) виконання завдання школярами, пошук інформації та способу презентації напрацювання;
- 4) презентації кожною підгрупою;
- 5) оцінювання продукту та участі учнів у роботі;
- 6) рефлексії.

Для успішного виконання цього дидактичного задуму важливо відвести достатньо часу, необхідного дітям для підготовки та презентації їхнього доробку. Буває подекуди непросто у підсумковій колективній роботі оцінити внесок кожного окремо взятого учасника. Тому не буде зайвим попередньо обговорити спільно з учнями критерії справедливого та об'єктивного оцінювання. Це важливо для заохочення їх до участі, а також додасть відповідальності за результати своєї роботи.

Висновки. «Щоб дитина говорила на уроці, треба щоб вона думала, а для того, щоб вона думала, треба щоб вона жила. Дайте дітям можливість прожити ситуацію – і вони заговорять!». Така думка французького психолога Полін Кергомар спонукає до частішого застосування індивідуальних та колективних проєктів на уроках іноземної мови. Ось тому діяльнісний підхід перетворився на найоптимальніший спосіб навчити і вивчити іноземну мову, який вчителі-практики встигли порівняти з попередніми (традиційним і комунікативним) та який виправдовує навчальні й мовленнєві очікування.

Використані джерела

1. Навчання іноземних мов у гімназії : зб. метод. матеріалів для вчителів іноземних мов / за заг. ред. В. Г. Редька. Тернопіль : Лібра Terra, 2023. 92 с. : іл.
2. Dail E., Stirman M. Écrit et gestion du tableau. De la compréhension à la production. Paris : Hachette Livre, 2014.
3. Ibid. Oral et gestion du tableau. De la compréhension à la production. Paris : Hachette Livre, 2017.
4. Robert J.-P., Rosen É., Reinhardt C. Faire classe en FLE : une démarche actionnelle et pragmatique. Paris : Hachette Livre, 2022.
5. Stirman M. Animation et médiation. Paris : Hachette Livre, 2021.